

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

инкубаторов и кластеров.

Ключевые слова: бизнес-инкубатор, кластер, саморегулирование, самоорганизация.

SUMMARY

Theoretical positions of self-regulation of business were substantiated. The main problems in the functioning of business incubators and clusters were identified.

Keywords: business incubator, cluster, self-regulation, self-organization.

МЕТОДОЛОГІЧНА РЕФЛЕКСІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

Гуменюк Ю.П., докторант кафедри міжнародної економіки Тернопільський національний економічний університет

Постановка проблеми в загальному вигляді. Провідні українські фахівці, громадські діячі та політики вважають, що програмні документи, які існують у сфері трудової міграції в Україні, мають декларативний характер, задовольняють формальні вимоги, проте не створюють чітких механізмів та інструментарію для реалізації міграційної політики в галузі трудових відносин. За даними Міжнародної організації з міграції Україна очолила список країн, населення яких страждає від торгівлі людьми, вхідні та вихідні міграційні коридори за участю громадян України є найчисельнішими в світі. Разом із тим, в межах багатьох наукових підходів досі не сформований єдиний понятійно-термінологічний апарат, відсутній єдиний підхід до розуміння однотипних понять стосовно міграції. Таким чином, насамперед, необхідно розпочати із витоків наукового пізнання, окресливши методологію дослідження міжнародної трудової міграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широта гносеологічної рефлексії трудової міграції наперед визначила множинність методологічних підходів до її дослідження. Дослідженням соціогуманітарних систем та процесу міжнародної трудової міграції займалися авторитетні зарубіжні та вітчизняні вчені, зокрема О.Амоша, Я.Аскін, Г.Бекер, В.Брич, Л.Берталанфі, М.Долішній, Ю.Макогон, С.Мочерний, Т.Орехова, В.Рязанов, Н. Ярмиш та ін., проте питання методологічного відображення процесу дослідження міжнародної трудової міграції сегреговано були опрацьовані частково та потребують окремої гносеологічної презентації.

Цілі статті. Метою написання статті є формування системи методологічних засад дослідження міжнародної трудової міграції з гносеологічних позицій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Метод пізнання мусить спрямовувати наукову думку відповідно природі досліджуваного об'єкту, бути йому адекватним оскільки визначається об'єктом пізнання. Одним з найзагальніших законів об'єктивного світу є закон зв'язку і залежності між суспільно-економічними явищами. Ці явища найскладніші, оскільки формуються під дією чисельних, різноманітних і взаємопов'язаних факторів. Вони органічно пов'язані між собою, залежать одні від одних, обумовлюють одні інших, перебуваючи в постійному русі та розвитку. Лише розкриваючи взаємозв'язки і взаємозалежності між явищами у їх діалектичній взаємодії можна пізнати їх сутність та закони розвитку. Міжнародний рух робочої сили за суттю рефлексує процес розвитку глобалізації, чутливо реагуючи на зміни будь якого порядку мімікрією компонентів міжнародної міграційної системи стає середовищем буття.

Методологічний принцип детермінізму є фундаментальним принципом філософського вчення про буття. «Детермінізм – це відношення, що виражає залежність речей (властивостей речей, стосунків між ними, подій, процесів, станів) в їх існуванні та зміні від будь-яких чинників» [2, С. 44 – 45]. Кожне явище, подія підкоряється закономірним відносинам в процесі свого існування та зміні. Разом із тим, принцип закономірності проявляється ширше за своїм обсягом, ніж принцип причинності. У повному об'ємі суть діалектичної концепції детермінізму розкривається опираючись на низку філософських категорій, до яких насамперед відносяться такі, як «причина» і «наслідок», «закон» і «закономірність», «суть» і «явище», «необхідність» і «випадковість», «свобода», «можливість», «дійсність» та ін [1].

Таким чином, вивчення взаємозв'язків стадій та компонентів системи є основним завданням дослідження трудовіміграційних процесів. Детермінація міжнародної трудової міграції, поняття, що відбиває її зумовленість системою внутрішніх і зовнішніх, матеріальних і ідеальних, об'єктивних і суб'єктивних чинників. З рештою, міжнародна трудова міграція детермінована об'єктивними (рівнем соціально-економічного розвитку країни-донора, міграційним законодавством приймаючої країни, низкою показників її ефективності тощо), тобто не залежними від свідомості і волі мігранта умовами за яких вона протікає. Хоча дія об'єктивних умов має визначальне значення, вони починають відігравати свою роль лише тоді, коли заломлюються у свідомості мігранта, набуваючи ознак суб'єктивних сил. Так рівень соціально-економічного розвитку через низку інституційних обмежень призводить до рівня бідності, який формує в мігранта еміграційну лабільність та небажання платника податків утримувати владу, яка не забезпечує гідної роботи та заважає йому в самореалізації. Без формування суб'єктивних причин економічного характеру міграція робочої сили за кордон взагалі не може виникнути. Тому суб'єктивні причини за наявності об'єктивних умов стають вирішальними у породженні процесу міжнародної трудової міграції. Суб'єктивна сфера включає потреби і інтереси, цінності і настанови, стимули і мотиви, соціальні орієнтири, тобто чинники, які активно спонукають мігранта до працевлаштування за кордоном, постановки мети переїзду, до ухвалення рішень про еміграцію та реалізації поставленої мети.

Якщо послугуватися ланцюжком діяльності, що починається потребами індивіда й обов'язково містить у собі мету процесу, то детермінація майбутнім має пряме відношення до міжнародної трудової міграції. Соціальні дії ніколи не здійснюються миттєво і це надто стосується переїзду до іншої країни з метою соціального ліфтингу через працевлаштування. До моменту його реалізації у свідомості громадянина мусить виникнути достатньо стійке спонукання до еміграції тобто скластися її мотивація, яка представляє собою сукупність чинників, механізмів і процесів, що забезпечують виникнення спонукання у досягненні необхідних індивіду цілей [17, Р. 369]. Іншими словами, мотивація економічної еміграції – це сила, яка підтовхує мігранта на пошук роботи за кордоном. Механізм процесу трудової міграції, таким чином, містить потребу, мотивацію і власне реверс-аверсне міжкраїнне переміщення. Момент появи мети означає адекватне усвідомлення індивідом ситуації і можливість подальшого розвитку суб'єктивної активності, яка в майбутньому призведе до формування в його свідомості мотиваційної установки, що означатиме потенційну готовність до здійснення соціальної дії [13], тобто його еміграційну лабільність.

У філософії, постулатом є розмежування понять детермінізму і причинності. Принцип детермінізму ширше принципу каузальності, оскільки крім причинно-наслідкових зв'язків він містить у собі й інші види детермінації (функціональні зв'язки, зв'язок станів, цільову детермінацію і т.д.). Детермінізм – це категорія, що виражає будь-яку зумовленість явищ, предметів, процесів, усі види зв'язків між ними. Причинність же – категорія, призначена для того, щоб виражати винятково каузальні чи причинно-наслідкові відношення. У багатьох джерелах причинний зв'язок визначають як такий зв'язок між явищами, при якому причина передують наслідку в часі, і з невідворотністю породжує його. Таким чином, в один ряд ставлять породження причиною наслідку, передують причини наслідку в часі та обов'язковий характер причинного зв'язку.

Спіраль наукового пізнання процесу міжнародної трудової міграції відштовхуються від соціального становища людини, як причини і на ньому замикається, проте вже на іншому вищому рівні реалізації мети. Онтологічною ознакою причинного зв'язку, на думку Н. Ярмиша, є породження причиною наслідку. Таким чином онтологія міжнародної трудової міграції полягає в дослідженні зв'язку «відносної бідності» - її актуального соціального стану та формування «протосереднього класу» як соціального ліфтингу мігранта, в країнах становлення ринку, що нині складає меншості процесу. «Необхідність» – це гносеологічна, пізнавальна ознака причинного зв'язку, яка характеризує той шлях, яким досліджуючи міжнародну трудову міграцію отримують докази наявності у ній каузального зв'язку. Однак

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

необхідність це не сутність причинного зв'язку, а результат пізнання великої кількості процесів, що його спричинюють. Так «відносна бідність» спричинює нерівномірність розвитку країн світу, складність самореалізації спричинює висока корупційна компонента суспільства та асиметричність інформації на основі якої приймається рішення про відповідність претендента посаді, у відсутності гідної роботи «винен» технологічний стан національної економіки, тощо.

Необхідність міжнародної трудової міграції не належить до конкретного, окремо взятого, причинно-наслідкового зв'язку, вона характеризує висновки дослідження про стово економічних причин зміни особою країни працевлаштування, які засновані на масових спостереженнях окремовзятих випадків еміграції. Це дослідна, емпірична категорія, очікування зміни країни працевлаштування на основі ймовірних уявлень про формування в особи еміграційної лабільності, її фінансових можливостей подолати паспортні бар'єри, які характеризують міру перетворення можливості емігрувати у факт переїзду до іншої країни. Необхідність міжнародної трудової міграції не має однозначної форми вияву, вона не тотожна неминучості міжнародної трудової міграції, а протікає як головна тенденція світових трудовіграційних процесів, припускаючи досить високий ступінь імовірності настання трудової міграції в аналогічних випадках.

Часовий фактор – це також гносеологічна характеристика причинного зв'язку. «Породження» міжнародної трудової міграції містить у собі часову характеристику, вказуючи вектор відліку часу від нинішнього до майбутнього. Тому включенням ознаки передування причини трудової міграції її наслідку у визначення причинного зв'язку спотворюється основний зміст причинного відношення – спричинюючий, породжуючий характер причини. Деформує його й думка, начебто входження особи до протосереднього класу може впливати на її відносну бідність. Такий погляд не відповідає уявленням про незворотність часу. Встановлення того, що відносна бідність особи передує в часі її входженню до протосереднього класу ще передумова виявлення причинного зв'язку між стадіями процесу міжнародної трудової міграції. Але ознакою причинного зв'язку «передування причини наслідку» називати некоректно, вважає Н. Ярмиш.

Породжуючий характер спричинення – це і є те, що складає саму специфіку причинного зв'язку, відрізняючи її від всіх інших видів зв'язків. Породження причинною наслідку є єдиною ознакою причинного зв'язку, яке відноситься до неї самої, – онтологічною ознакою. Ознаки «необхідності» і «передування причини наслідку в часі» мають значення для вирішення питання про наявність або відсутність причинного зв'язку як етапи процесу. Причинний зв'язок може бути визначено як такий зв'язок між двома явищами, за якого одне з них породило інше [15].

У міжнародній трудовій міграції система зв'язків постає як складне, об'ємне переплетіння явищ, що взаємообумовлюють одне одного. Важливе місце в даному процесі належить інформації, проте, делегування науковцями інформації детермінанті розвитку призводить до гіперболізації цього ресурсу. Проте інформація не спричинює зміни стану або поведінки людини, вона виступає лише носієм, тлом причини, яка формується в результаті взаємодії інформації із людською свідомістю. Особа усвідомлює, що вона бідна, порівнюючи свої статки із членами свого етносоціуму і якщо в неї відсутня інформація про рівень доходів в інших країнах світу вона не поїде на заробітки за кордон. Проблема інформаційної причинності тісно переплітається з проблемою свободи волі, що є іншою стороною питання про можливість вибору особою того чи іншого варіанта поведінки. Отримавши інформацію про рівень зарплати, запитаної кваліфікації та витрат на переїзд людина відповідним чином реагує, усвідомлюючи, що існує можливість покращити особисте матеріальне становище за межами батьківщини. Носієм причини працевлаштуватися за кордоном виступає не будь-яка інформація про сферу зайнятості країни-атракту а лише та, яка викликає мимовольні реакції. Будівельник отримавши інформацію, що в певній країні за виконання аналогічної роботи його дохідкратно збільшиться, відчуває, що недоотримусе кошти і розпочне активну підготовку до переїзду. Разом із тим на його еміграційну лабільність слабко впливає інформація, що в тій же країні програмісти отримують втричі більшу зарплату. Тобто, в інших випадках має місце не інформаційна причинність, а інформаційне зумовлення. Причиною зміни поведінки людини служить прийняття нею рішення на основі вибору з низки можливостей. Той же будівельник на етапі підготовки до переїзду закордон отримавши інформацію, що його праця цінується ще вище в сусідній країні з якою до того ж немає мовного бар'єру, найімовірніше змінить свої наміри, оскільки рішення завжди приймається в результаті аналізу масиву конкретної інформації. Нею може бути і вплив інших осіб, але інформація, яку особа отримала від ремітера, не породжує відповідних дій з боку ремітента, а лише зумовлює їх.

В дослідженні ми безумовно віддаємо перевагу систематичному підходу, і разом із тим, не хутуємо хронологічним викладом фактів, яке часто застосовуємо для аналізу. Вибираючи систематичний підхід, важко уникнути деяких накладень і повторів. Але переваги такого вибору настільки очевидні, що вони з надлишком покривають його недоліки. Останнім часом робляться спроби представити мету ширше, у кібернетичному, узагальненому виді. І тоді ціль з'являється перед нами як певний кінцевий стан, до якого прагне система. Зрозуміло, у такій постановці питання багато дискусійного, але міститься і раціональне зерно. Основоположник системного підходу Л.Берталанфі називав живі системи «еквіфінальними» саме в зв'язку з їхньою здатністю досягати, у відомому змісті, однакового результату незалежно від початкових умов. Причини трудової міграції змінюються залежно від страти населення, рівня розвитку країни проте мета, яку перед собою ставлять мігранти подібна – здійснити соціальний ліфтинг.

Н. Ярмиш вважає, що причинний зв'язок як явище сутнісного порядку, котре не має кількісних характеристик, ніколи і ніким не може бути формалізоване. Пошуки формули причинного зв'язку взагалі, а значить і стосовно до потреб конкретних наук, – безперспективні. Причинний зв'язок виступає як атрибут наслідку, оскільки таким може бути названа лише та подія, що перебуває з діянням у причинному зв'язку [15].

Причинно-наслідковий зв'язок трудової міграції виражається в тому, що одна її стадія за певних умов обов'язково викликає до життя наступну або й інше соціально-економічне явище. Тобто наслідок є результатом дії визначеної причини. У детермінацію міжнародної трудової міграції, у систему її визначеності поряд із причиною входять і умови — ті фактори, без наявності яких причина не може породити наслідок. Це означає, що причина сама по собі спрацьовує не за всіх умов, а тільки за визначених.

Серед умов зустрічаються більш істотні та менш істотні. При цьому іноді питома вага умови в загальній детермінації настільки велика, що дає підставу для змішуння її із самою причиною. Зокрема переїхати до іншої країни з метою працевлаштування було надзвичайно складно в СРСР і коли паспортні обмеження на пересування його громадян країнами світу були зняті склалося враження, що це породило хвилю еміграції з країн СНД. Умови можуть бути тими стримуючими чинниками, які якщо їх усунути лише не заважають причині породжувати наслідок. Тобто, за всієї схожості умови і причини між ними є принципова відмінність, причина і наслідок пов'язані між собою генетично, тобто причина породжує наслідок, у той час як умова нічого не породжує, а лише сприяє породженню.

У цьому вузькому змісті ми говоримо про дійсність, співвідносячи її з парною їй категорією можливості. Можливість є закономірна тенденція розвитку об'єкта і за певних умов перехідна в дійсність, тоді дійсність є реалізована можливість. Можливість так само об'єктивна, як і дійсність. Будь-яка можливість являє собою такий стан у розвитку, коли частина необхідних факторів, що детермінують процес, уже в наявності, але «добірка» їх ще недостатня для запуску, або такий стан, коли ця «добірка» вже сформована, але її компоненти ще незрозумілі. Із врахуванням цього розрізняють можливості реальні і формальні. Останнім часом у зв'язку зі становленням синергетики як одного з загальнонаукових методів виділяють також зворотні і незворотні можливості. Зворотною можливістю називається така можливість, з перетворенням якої в дійсність первинна дійсність стає можливістю; незворотною — така, з перетворенням якої в дійсність первинна дійсність неможлива. Зворотня можливість стосується процесу змін а не розвитку. Там же, де в наявності процес розвитку, ми маємо справу з незворотною можливістю.

Існують три типи спрямованості причинно-наслідкових зв'язків у часі:

- детермінація минулим.
- детермінація сьогоденням.
- детермінація майбутнім.

Інший приклад пов'язаний із причинами переходу від рабовласницького ладу до нової суспільно-економічної формації – феодального ладу. Спроби пояснити цей перехід, передуючої йому, технічною революцією чи, принаймні, новим технічним рівнем виробництва були невдалими. Положення прояснюється лише за врахування двох обставин.

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

Насамперед, продуктивні сили суспільства містять у собі не тільки техніку, але й людину, причому як головну продуктивну силу, і, по-друге, до поняття «ступінь розвитку продуктивних сил» поряд з характером і рівнем входять також потреби їхнього розвитку. Перехід до феодалізму став об'єктивною необхідністю, оскільки раб як виробник матеріальних благ вже не відповідав актуальним потребам розвитку продуктивних сил. Таким чином, у даній історичній ситуації принципова зміна статусу працівника було генною передумовою якісної зміни технічного рівня виробництва, а не навпаки. Причина тут діяла якби з майбутнього, нині також склалася подібна ситуація: людина через володіння інкорпорованим культурним капіталом за П.Бурд'є стає символічним власником об'єктивованого культурного капіталу, що є передумовою переходу до п'ятого технологічного укладу.

Поряд з каузальністю (і у відносній єдності з нею) проявляються і такі надзвичайно значущі типи детермінації, як функціональний зв'язок, корелятивний зв'язок та зв'язок станів. У кожного об'єкта існує, принаймні, два типи відносин: взаємодія даного об'єкта з іншими об'єктами і відношення різних станів даного об'єкта, що за визначенням є різними відносинами. Взаємодія об'єкта з іншими об'єктами носить динамічний (силовий) характер, викликає його зміни і тому є їх причиною. Стан же об'єкта на певний момент хоча і впливає на його стан в наступний момент часу, не носить причинного характеру. Попередній стан об'єкта стосовно його нинішнього стану виражає елемент детермінації виступає умовою, яка відображає сутність зв'язку станів. Отже, попередній стан виступає як фактор, що визначає собою не тільки саме породження конкретними причинами наступного стану об'єкта, але й багато характеристик цього стану (його форму, масштаби, тимчасові параметри і т.д.).

Отже, множинність трактувань поняття міжнародної трудової міграції не могло не трансформуватися у множинність теорій, які пояснювали її процес. Разом із тим фахівці вимушені констатувати доволі обмежені можливості конкуруючих підходів, щодо пояснення суті міжнародної міграції робочої сили. Імовірно, що об'єднавча парадигма, якщо така і можлива, то вона лежить десь на комплексному міждисциплінарному рівні, тобто необхідно дослідити їх синергію. Таким чином, існуюча кількість ще не набула «критичної маси» і ми не маємо підстав вважати на даному етапі можливою розробку теорії, яка могла би об'єктивно пояснити вплив наслідків міграції на розвиток національних економік та встановити реальні причини їх позитиву чи негативу. Вирішення даної проблеми набуває значної актуальності для країни світу, оскільки на цій основі стає можливим визначення пріоритетів, напрямків усталеного розвитку та підвищення конкурентоздатності національної економіки. Таким чином, існує об'єктивна необхідність формування наукововиваженого погляду на синергію взаємозв'язків процесів структурної трансформації національної економіки та міжнародної трудової міграції, з окресленням місця системи останньої в прийнятному та відсилаючому суспільствах.

В.Т.Рязанов вказує на необхідність адекватного відображення в економічному устрої всіх чинників, які впливають на його формування. Він переконаний, що економічний устрій – це не лише формаційні, але й цивілізаційні особливості соціально-економічного ладу країни, а їх синтез дозволяє провести більш чітку типологію економічної системи. Трактуючи у такий спосіб економічний устрій важливо не обмежуватися лише економічними рамками і образом самоодпорецької економічної системи, необхідно враховувати дію всього спектру реальних причин, внутрішніх та зовнішніх чинників способом його упорядкування [9, С.289].

Для розробки ефективної економічної політики із врахуванням міри впливу процесу міжнародної міграції робочої сили важливо, щоб конкуруючі теорії, які сформувалися в межах різних парадигм глобального розвитку, були структуровані та впорядковані. Дослідження соціально-економічної динаміки країни та її взаємовпливу з міжнародною трудовою міграцією передбачає наявність чіткої методології, за допомогою якої можна визначити особливості структурної динаміки національної економіки з врахуванням впливу кількісно-якісних характеристик міжнародних міграційних потоків. Разом із тим, вона мусить описувати специфіку механізму даної архітекtonіки, пов'язуючи їх з певними соціально-економічними та культурно-історичними умовами. Детермінуюча дія структуроутворюючих факторів, які опосередковано впливають на розвиток національної економіки мусить стати наріжним каменем такої методології. Різні групи суб'єктів підприємницької діяльності та міжнародної трудової міграції, займаючи певні ніші в соціально-економічній структурі трансформуються у нові системні утворення. Такі системні утворення є складовими вузлами мережі соціально-економічних зв'язків. Розробка універсальної теорії передбачає оцінку місця окремих структуроутворюючих факторів в соціально-економічній архітекtonіці, як результату складного процесу взаємодії різних детермінант.

Корінні жителі та іммігранти ведучи діяльність в умовах структурного розвитку національної економіки, відчуваючи на собі їх вплив. Разом із тим, в процесі продуктивної діяльності вони зі свого боку також впливають на існуючий економічний устрій, його архітекtonіку та створюють нові структурні умови для процесу подальшої продуктивної діяльності. На цій основі подальші моделі взаємовпливу розвитку національної економіки та міжнародного руху робочої сили можуть бути пояснені попередньою продуктивною діяльністю її суб'єктів.

Економічний устрій – це за суттю регулятор залучення природних, виробничих та трудових ресурсів, які змінюються під впливом інтеграції міжнародних трудової міграційних потоків до процесу випуску валового внутрішнього продукту у відповідності із потребами глобалізованої економіки. Він відображає та характеризує складну сукупність взаємозв'язків та взаємозалежностей вітчизняних підприємств та резидентів. В залежності від рівня розвитку, економічний устрій визначає місце вітчизняних суб'єктів господарювання та іммігрантів в суспільному поділі праці та соціальній структурі населення їх правове становище, умови трудових контрактів тощо. Формування даних взаємозв'язків та взаємозалежностей визначається своєрідністю множини структурних умов розвитку національної економіки, які виражають дію сукупності прихованих детермінуючих факторів. Останні сприяють виявленню напрямків спрямування економічних процесів, які лежать на поверхні господарського життя. Економічний лад, будучи синтезом внутрішніх та зовнішніх структурних умов ведення економічної діяльності, вирізняється багатовимірністю, що надзвичайно ускладнює його системне дослідження. Це знаходить свій вираз у вивченні його окремих складових, які рефлектують цілісну специфічну якість та складають певну властиву ладну конфігурацію економічної структури.

Застосування багатовимірної системи координат у дослідженні економічного ладу дозволяє уникнути однобокості моделювання його системоутворюючих структур, захоплення інституційними, демографічними, технократичними, культурологічними, теократичними і хронократичними версіями соціально-економічної динаміки. Її коректна інтерпретація мусить брати до уваги взаємну детермінацію кожного виміру економічного ладу, кожного його структурного утворення. Доцільно зазначити, що їх взаємозв'язок швидше еластичний, оскільки в реальній економіці виникають різні типи макроструктурних протиріч, деформацій та порушень рівноваги, викликаних способами взаємодії місцевого населення та іммігрантів.

Так, з аспекту доктрини ліберальності, алгоритм пояснення розвитку економічної системи та динаміки потоків міжнародної трудової міграції розглядав культурно-історичні умови як другосортні, основна ж увага зосереджувалася на інституціях, як генних чинниках. Г.Бекер не безпідставно стверджував, що економічний підхід є унікальним за потужністю та здатністю інтегрувати різноманітні форми людської діяльності, оскільки дає цілісну і уніфіковану схему розуміння людської поведінки, він власне – всеохоплюючий.

Максимізуюча поведінка, ринкова рівновага, та стабільність надання переваг разом утворюють серцевину його концепції. Проте, ще у першій половині минулого століття така точка зору викликала скепсис відомих вчених. Так, Р.Коуз зазначав, що створений економічною теорією раціональний максимізатор корисності нічим не нагадує звичайну людину, яку трясуть у міському автобусі, і взагалі жодного чоловіка (або жінку) в жодному автобусі. Немає жодних підстав припускати, що більшість людей зосереджена на максимізації будь чого, хіба що власного нещастя, але навіть у цьому вони не досягають повного успіху [8]. Ф.Найт дуже добре виразив це думку: «... твердження економістів ... що людина мислить і діє заради того, щоб позбутися неприємностей, принаймні, наполовину перекручує факти. «Негаразди» бувають метою наших прагнень не рідше, ніж «блага», а щоб потрапити в неприємності, ми проявляємо винахідливість не менше, ніж щоб виплутатися з них, і вже у всякому разі достатньо, щоб нападати ніколи не закінчувалися... Людина, якій не має про що турбуватися, негайно займає себе створенням чогось, входить в будь-яку захоплюючу гру, закохується, готується підкорити будь-якого ворога або Північний полюс, чи полюс на лівій, чи будь-що завгодно» [16, С. 32].

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

Таким чином, значна кількість дослідників вбачають вихід із кризи традиційних концепцій у створенні нового підходу, який би поєднував економічні та духовно-психологічні компоненти. Це означає відмову від логоцентричних концепцій на користь плюралізму, хоча на цій основі не слід заперечувати існування складних відносин підпорядкованості окремих, відносно автономних, сфер соціально-економічного буття. Інтегрованою його різних сфер обумовлена спрямованість певної системоутворюючої структури, своєрідного вектора, який орієнтує напрямки змін складових економічного ладу, процесів взаємодії громадян країни та іммігрантів. Взаємодія етносоціальних груп в масштабах економічної системи, процеси їх міжнародної міграції в межах культурно-історичного контексту виражають єдність процесів цінносно-смыслового сприйняття ними економічних реалій та розробки на основі накопиченого досвіду соціально-економічних заходів з реалізації усталених в суспільстві етико-економічних орієнтирів.

Розробка плюралістичної концепції описання процесів взаємодії системоутворюючих структур економічного ладу базується на необхідності врахування особливостей їх ролі в даних процесах. Національна економіка формується під впливом втягнення різних етносоціальних груп в процес розподілу праці, розвиваючись, як цілісна, діалектично облаштована система, що пристосовується до динаміки світогосподарських зв'язків. Завжди забезпечуючи реалізацію певної сукупності принципів організації господарської діяльності місцевого та іноземного населення, такий стан гарантує підтримку економічного порядку та мобільності людських ресурсів, обмежуючи розвиток дезінтеграційних процесів, які могли б викликати занепад приймаючого мігрантів суспільства.

Конструювання теоретичних образів, які б відповідали економічній реальності, вимагає відмови від вад моністичних концепцій, які критерій відповідності вбачають у використанні рафінованих системних принципів, формуючи доктрини тотального регулювання економіки, і не суть важливо, державою чи ринком. Таким чином, виникає можливість звільнитися від помилок, які властиві обом крайнощам економічного утопізму.

Так, Н.Ф.Тофаль стверджує, що для компенсації вад процесу досягнення ринкової рівноваги і створення противаги негативним ефектам, які виникають при цьому, необхідно формування і функціонування неринкових інструментів. Перш за все, це стосується можливості отримати капітал для малого і середнього бізнесу, екології та охорони оточуючого середовища, соціальної сфери та безпеки життєдіяльності. В нинішній ринковій економіці уряд мусить зрівноважувати індивідуальні економічні інтереси, які полягають з одного боку в економічному зростанні та споживанні, а з іншого в захисті й збереженні навколишнього середовища, тобто, сталому розвитку суспільства. Разом із тим, держава мусить гарантувати зрівноваження вимог економічної свободи, ефективності й зростання та вимог справедливого розподілу національного доходу.

З цього аспекту ринок формує перманентне етичне і політичне завдання зрівноваження для діючих на ринку та тих, хто несе відповідальність за дії уряду, за його втручання в ринкову економіку. Разом із тим в економічній архітектоніці важливо брати до уваги ту обставину, що за прийняття урядом рішень, які ґрунтуються на хибних аспектах економічної реальності, можуть відбуватися такі ж провали держави. Вони здатні справляти навіть більш значний вплив на економіку ніж провали ринку [10, С.87].

Г.Форд вважав, що «взагалі, шляхом законодавства можна небагато добитися: воно ніколи не буває конструктивним. Воно нездатне вийти за межі поліцейської влади, і тому чекати від наших урядових інстанцій ... того, чого вони зробити не можуть, означає марнувати час. До поки ми чекаємо від законодавства, що воно вилікує бідність і усуне із світу привілеї, ми приречені спостерігати, як росте бідність і примножуються привілеї [11]. Ми дуже довго поклалися в Вашингтоні і у нас дуже багато законодавців – ... – але вони приписують законам не притаманну їм силу». Цю думку поділяє Н.А.Бердяєв, зазначаючи, що держава примусово підтримує мінімум добра і справедливості, ніколи не робить це через любов до добра і через доброту, доброта не властива державі, вона робить це тому, що без мінімуму добра і справедливості наступить хаос [3, С.172]. Щоб отримати легітимність від економічних суб'єктів, держава мусить використовувати методи, які викликають у населення переконання того, що соціально-економічні та міграційні проблеми вирішуються в ефективний і справедливий спосіб, а дії влади відповідають морально-етичним цінностям наявного населення.

Динаміка соціально-економічного розвитку та потоків міжнародної міграції робочої сили значною мірою залежить від інституційного влаштування суспільства. Інституційна архітектоніка суспільства характеризується взаємозв'язком двох якостей – ефективністю і справедливістю, міра їх реалізації визначає рівень довіри наявного населення до його інститутів. На основі взаємодії різних етносоціальних груп наявного населення формується напрям трансформації суспільних інститутів та характер соціально-економічного розвитку країни.

Культуро-ціннісні системи є тим неповторним чинником, який значною мірою впливає на формування унікальних особливостей підприємницької діяльності членів соціуму, самобутність економічного ладу та напрямків міжнародних міграційних потоків. Зміни міграційних, технологічних, владно-структурних та інституційних параметрів в результаті використання державою тих чи інших організаційно-економічних механізмів регулювання, мусять перебувати в критичних межах, поза якими відбувається руйнування фундаментальних засад національної економіки.

Зміни в економічному устрої країни під впливом міжнародної міграції робочої сили доцільно розглядати з нормативного та позитивістського аспектів. У першому випадку вони знаходять вираз у просуванні до наперед заданої структури національної економіки, а в іншому, вивчаючи динаміку економічної активності місцевого населення та іммігрантів, дозволяють виявляти причини, фактори та обмеження економічних перетворень. Межі економічних перетворень визначаються стабільністю узагальнюючих характеристик розвитку, зокрема: заходи державної соціально-економічної політики, які не набрали «критичної маси», збереження національної шкали морально-етичних цінностей, тощо. Оцінка впливу міжнародної міграції робочої сили на динаміку розвитку економічної системи передбачає встановлення міри невідповідності запланованих та фактичних рівнів змін показників, які системно відображають процес соціально-економічної трансформації країни.

Граничні значення динамічних і структурних параметрів трудові міграційних потоків знаходяться у прямиї залежності від потреб національної безпеки, захисту національних інтересів та етико-моральних цінностей, інституційного способу управління, від внутрішніх і зовнішніх загроз, підтримки процвітання країни та зростання добробуту її населення.

Визначення показників та граничних значень процесів міжнародної міграції робочої сили за сталого розвитку економіки доцільно керуватися наступними методологічними положеннями:

- 1) граничні значення показників безпеки залежать від культурно-історичних та соціально-економічних умов розвитку країни, проте тектонічні зсуви світової економіки вносять корективи толерантності, що налаштовує на перспективу їх рудиментності;
- 2) внутрішні і зовнішні загрози набувають більшої кінетичної енергії в період криз та трансформацій економічної системи, відповідно цьому мусять корегуватися порогові значення показників і параметрів соціально-економічних, етико-культурних та інших сфер діяльності держави;
- 3) етико-культурності у рівнях соціально-економічного та технологічного розвитку країн, їх геогрфічне розташування значення параметрів національної безпеки та її критерії також мусять бути варіативними;
- 4) визначаючи граничні значення процесу міжнародної міграції робочої сили соціально-економічний стан доцільно оцінювати за сукупністю показників, що свідчатиме про адекватну рефлексію розвитку подій в країні;

Економічний лад набуває інерційності під впливом діалектичної взаємодії громадян країни та іммігрантів за цілком конкретних внутрішніх та зовнішніх умов. Процеси міжнародної міграції робочої сили розширюють певні обмеження масштабних перетворень, змушуючи країни бути напоготові дати відповіді на існуючі виклики та окреслюють межі участі їх населення у формуванні міжнародних трудові міграційних потоків.

За мірою впливу на динаміку розвитку національної економіки структурні параметри міжнародних трудові міграційних потоків доцільно поділяти на значні і незначні, місцеві, мезо- і макроекономічні, позитивні, нейтральні і негативні тощо. Вони здатні у різний спосіб впливати на техніко-економічну структуру, галузевий і політекономічний розвиток країни, міжкультурну інтеграцію та викликані

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

нею етнокультурні зміни, формальні і неформальні інститути, ринки робочої сили і капіталу, структуру зайнятості населення, систему формування державного і місцевих бюджетів, різні за тривалістю соціально-економічні процеси, тощо.

Таким чином, різний рівень соціально-економічного розвитку країн, характеризується відповідним рівнем трудовіграційного потенціалу, оскільки згідно теорії зайнятості Дж.Кейнса, межі останньої визначає технологічний рівень організації виробництва країни. Відповідно держави володіють різними можливостями саморозвитку та мірою конкурентоздатності на світових ринках ресурсів, у різний спосіб вони готові до асиміляції досягнень науково-технічного прогресу та менеджменту і різною мірою участі у вирішенні глобальних проблем людства. Таким чином, відповіді країни на виклики цивілізаційного розвитку у межах оригінального загальнонаціонального бачення соціально-економічної перспективи будуть різними, що мусить відобразитись у перманентній трансформації моделей участі країни в процесах міграції достатньо висока, щоб забезпечити повну зайнятість, коли один з регіонів підпадає під дію асиметричного шоку [18].

Р.Манделл наголошував на складності підтримки повної зайнятості за умов, коли зміна попиту або інший «асиметричний шок» викликає необхідність зниження реальної заробітної плати в певному регіоні. Він наполягає на важливості високого ступеня мобільності праці, яка необхідна для врівноваження таких збурень. Р.Манделл описує оптимальну валютну зону як групу регіонів, серед яких схильність до міграції достатньо висока, щоб забезпечити повну зайнятість, коли один з регіонів підпадає під дію асиметричного шоку [18].

Оцінки наслідків міжнародної трудової міграції та підходи, які застосовуються до її регулювання значною мірою залежать від особливостей власне процесу міждержавного переміщення робочої сили. По суті – це багатовимірний процес, який у різний спосіб впливає на структури і параметри економіки як приймаючого, так і суспільства, яке покидають. Спрямованість та інтенсивність даного впливу набувають рис варіативності залежно від конкретного випадку. Розробка вірогідних варіантів перебігу даного процесу – складне завдання, яка потребує інтерпретації підходів в залежності від унікальності зовнішнього трудовіграційного потоку та особливостей механізму функціонування.

Праця з фізіологічного аспекту — це виконання людським організмом певних функцій, кожна з яких пов'язана з витратою розумової, нервової, м'язової енергії, функціонуванням органів чуття, що формують продуктивний зміст доцільної діяльності. Через це відтворення людини насамперед передбачає її збереження та підтримку як біологічного феномену. Разом із тим, природа та спосіб взаємодії особи з нею — основа відтворення людини соціальної. У діалектичній взаємодії природної і соціальної сутності особи, яка припускає їх єдність, боротьбу та взаємопроникнення полягає зміст людини як біосоціальної істоти. На цій основі виділяють економічну сутність людини, що з'ясує діалектику її економічних проявів, які органічно пов'язані з відносинами власності. Біологічні та соціально-економічні сторони розвитку людини в різних соціально-економічних формаціях проявляються у мірі розвитку відносин власності. Біосоціальна і економічна сторони сутності людини мають конкретизовані форми прояву. Соціальний бік біосоціальної сутності людини увібрав її соціальні якості і властивості, що є відображенням сукупності суспільних відносин, — економічних (у органічній єдності техніко-економічних, організаційно-економічних і виробничих стосунків), соціальних, політичних, правових, національних, культурних, духовних та ін. В зв'язку з цим здійснення корінних перетворень в суспільстві насамперед вимагає подолання відчуження трудящих від власності (у т. ч. інтелектуальної), самого процесу праці, його результатів, управління виробництвом (що в сукупності означатиме подолання економічного відчуження), класової і загальнолюдської спільності (соціального відчуження), політичної і юридичної влади (політико-правового відчуження), культури, привласнення духовного блага, використання багатогранної системи інформаційного забезпечення (духовного відчуження). Слід також здолати відчуження особи від історії свого народу. Тільки за цих умов відбуватиметься розширення можливостей самореалізації людини, повний і вільний розвиток її фізичних і духовних здібностей, перетворення масової свідомості на динамічний чинник прогресивних змін, соціально-економічного прогресу суспільства. Інакше енергія нації, дух народу, масова свідомість стануть гальмом суспільного прогресу, виливаючись зокрема в таке контрверсійне явище як міжнародна трудова міграція.

Найповнішою економічною сутністю сучасної людини є діалектичне суперечливе поєднання колективної та індивідуальної форм власності. При цьому індивідуальна власність, як квінтесенція людської природи, розкриває місце людини в системі продуктивних сил та служить основою економічної свободи індивіда. Колективна форма власності у зазначеному протиріччі відбиває соціальну якість економічної сутності людини, розкриває її місце в системі виробничих відносин, її особу, що розглядається з аспекту засадничих суспільних відносин. Мірою розвитку продуктивних сил, насамперед сутнісних сил людини як головної продуктивної сили, прогресу економічної системи соціальна сторона економічної сутності людини все більше діалектично заперечує біологічну, а колективна і громадська форма власності — приватну форму власності.

Процес діалектичної взаємодії між біологічною і соціальною сторонами людини знаходить конкретну форму свого вираження у дії закону єдності праці і власності [4, с.542-543]. Закон єдності праці та власності є загальним економічним законом, який виражає внутрішню необхідність, стійкі і сутнісні зв'язки між різними за змістом видами праці та відповідними типами і формами власності. Цей закон з'ясує функціональні форми суперечливих сторін людини-працівника і людини-власника, які, у свою чергу, є окремими елементами суспільного способу виробництва та різними відносинами економічної власності.

Закон єдності праці та власності поширюється на юридично вільних працівників, які мають виняткове право розпоряджатися своєю продуктивною силою, володіти та використовувати її. Внаслідок цього біологічній стороні людини, яка розглядається як біосоціальна істота найбільшою мірою відповідає приватна трудова власність. Другою рисою закону єдності праці та власності є прямо пропорційна залежність між індивідуальними стимулами до праці та об'ємами приватної трудової власності. В сучасних умовах процесу праці також властиво органічне поєднання індивідуального з колективним. Кожен тримає інкорпорованого культурного капіталу, пройшовши його інституалізацію, використовує відповідні форми та види об'єктивованого культурного капіталу, ставлячи перед собою конкретну мету, тобто його праця є індивідуальною. При цьому поєднання інкорпорованого та об'єктивованого культурного капіталів відбувається на виробництві, де результати діяльності окремого індивіда залежать від ефективності праці цілого колективу. Внаслідок цього в демократичному суспільстві діє закон єдності колективної праці та колективної власності. Даний закон ставить перед носіями інкорпорованого культурного капіталу цілком конкретні вимоги щодо його інституалізації з метою запобігання впливу асиметричної інформації на прийняття рішення про працевлаштування.

Природу людини також можна розглядати як сукупність її потреб і сподівань. Розвиток потреб залежить насамперед від рівня розвитку техніки, технології, системи продуктивних сил та техніко-економічних відносин загалом. Значною мірою структура потреб і способи їх задоволення обумовлені також рівнем розвитку культури. Виходячи із структури суспільних відносин, розрізняють економічні, соціальні, політичні, правові, культурні, національні та інші потреби [14]. Нинішній рівень глобалізації виводить залежність потреб особи від рівня розвитку техніки, технології, системи продуктивних сил та техніко-економічних відносин, оскільки через світову мережу інформація про них стала значно доступнішою, спростилися також шляхи їх реалізації.

Задовольняючи потреби, індивід відтворює себе як сукупність суспільних відносин. Оскільки економічні потреби складають передумову матеріального і духовного виробництва, зв'язків і відносин між господарюючими суб'єктами вони детермінують розвиток продуктивних сил. Економічні потреби — це ідеальний внутрішній спонукач людини до економічної діяльності з метою забезпечення власного добробуту і добробуту членів своєї сім'ї [14]. Економічні потреби тісно пов'язані з виробництвом, обміном, споживанням. Задоволення економічних потреб здійснюється в процесі споживання продуктів та послуг, породжуючи в особи нові потреби. Таким чином відбувається розширення відтворення економічних потреб. Завдяки економічним потребам з одного боку здійснюється взаємозв'язок інтересів та цілей людини, а з іншого доходів та умов її побуту.

Також розрізняють економічні потреби окремої людини, в структурі яких виділяють фізіологічні, соціальні і духовні потреби [14]. До фізіологічних відносять потреби в товарах і послугах, без яких неможливе існування людини, як біологічного виду. До соціальних потреб належать потреби в здобутті освіти, отриманні медичних послуг відповідного рівня, соціальному страхуванні, можливості здійснити соціальний ліфтинг тощо. До духовних потреб відносять потреби людини в доступі до культурних, релігійних та історичних цінностей, отриманні всебічної інформації, в самореалізації та інше.

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

Економічні потреби поділяються на потреби людини-працівника і потреби людини-власника. Потреби людини-працівника виникають на виробництві та пов'язані з процесом праці. З розгортанням НТР, розвитком автоматизованого виробництва вирішальну роль в структурі потреб людини-працівника відіграватимуть потреби у вільній та творчій праці, самовдосконаленні, розкритті усіх своїх здібностей і талантів, максимально можливому продовженні активного життя. Вважається, що на цей етап вступили розвинені країни світу. Потреби людини-власника — це потреби в отриманні адекватної інвестованому економічному капіталу в культурний капітал величини доходу.

Потреби доцільно розглядати в процесі їх відтворення, що передбачає необхідність аналізу взаємозв'язку виробництва і споживання. Вважається, якщо у працівника сформувалася потреба в творчій, самостійній роботі, а рівень споживання низький, то відповідно деформується і потреба в такій праці [14]. Проте за можливості реалізувати такі потреби при отриманні вищих доходів за кордоном, в особи формуватиметься еміграційна лабільність.

Логічним завершенням виявлення залежності потреб від рівня розвитку продуктивних сил, споживання та інших чинників є загальний закон зростання потреб, який діє у всіх соціально-економічних формаціях. Він виражає внутрішню необхідність, стійкі і сутнісні зв'язки між розвитком продуктивних сил, суспільним виробництвом і кількісно-якісним ростом та вдосконаленням потреб суспільства. Внутрішніми протиріччями цього закону є: протиріччя між зростанням потреб і можливістю їх задоволення існуючими засобами виробництва; між виробництвом і насамперед особистим споживанням; між потребами і захопленнями індивідів. Таким чином обрана на власний розсуд творча трудова діяльність — вища насолода для людини.

Закон зростання потреб в контексті еволюції відносин власності виражається в постійному зростанні потреби окремого працівника, їх сукупності бути власником засобів виробництва, інтелектуальної власності, створеного людською працею продукту, в управлінні цими видами власності.

Економічні інтереси — це усвідомлені економічні потреби окремих людей, соціальних верств і класів, об'єктивні спонукальні мотиви їх економічної діяльності, зумовлені розвитком їх потреб, місцем у системі суспільного поділу праці, еволюцією відносин економічної власності до управління нею. Економічні інтереси, як об'єктивні спонукальні мотиви економічної діяльності людей, зумовлені насамперед розвитком їхніх матеріальних потреб. Зв'язок економічних інтересів з розвитком продуктивних сил виявляється в тому, що основною продуктивною силою є сама людина з притаманними їй потребами, інтересами, цілями та волею [4, С.475]. Прогрес економічної власності набирає обертів за умови відповідності форм власності механізму задоволення потреб та інтересів людини. Існування трьох основних видів власності визначає наявність приватних, колективних та державних (суспільних) інтересів. Державна власність може відбивати й інтереси лише окремих груп, вражаючи інтереси решти населення.

Приватна власність існує у формі приватної трудової та приватної нетрудової (рабовласницької, феодалної та капіталістичної) власності. Тому виділяють економічні інтереси дрібного ремісника, фермера та ін., що є формою прояву трудової приватної власності, та інтереси капіталіста, феодала, рабовласника, які є формою прояву нетрудової приватної власності. Вітчизняні вчені вважають, що економічні інтереси більшості найнятих робітників є особистими інтересами на відміну від приватних, які є формою прояву приватної трудової власності. Засіб реалізації особистих інтересів — отримання заробітної плати, а приватних — отримання доходу від реалізації створених товарів і послуг [14]. Нині в розвинених країнах світу у зв'язку з поширенням економіки цінних паперів, економічний інтерес тримачів інкорпорованого культурного капіталу високої якості реалізується у формі отримання частини прибутку.

Представники неінституціоналізму вважають людину основою економічного розвитку в постіндустріальному суспільстві, що переформатує мету економічної системи, яка трансформувалася у всебічний розвиток людини. Неінституціоналізм на відміну від традиційного інституціоналізму, насамперед, вивчає діяльність і поведінку окремого індивіда. Проте людина є не лише елементом продуктивних сил т.з. людина-працівник, але і суб'єктом економічних, насамперед, виробничих відносин т.з. людина-власник. [6, С.649].

Єдність і боротьба суперечливих сторін людини-працівника і людини-власника в процесі розвитку людської цивілізації розкривається у дії закону єдності праці та власності, а боротьба цих суперечливих сторін людини — у роз'єднанні, відособленні праці та власності. Така єдність на певних етапах еволюції в окремих соціально-економічних формаціях в межах приватної трудової власності перетворилася на гальмо розвитку продуктивних сил, соціально-економічного прогресу. Тому відособлення цих сторін, а отже, розвиток протиріч між ними в умовах капіталізму, стали потужним чинником інституціональних змін, поступово готуючи основу для відновлення єдності праці та власності, але вже на іншій соціально-правовій основі.

Важливим чинником інституціональних перетворень є вдосконалення господарського механізму. Розвиток науки, техніки і технології впливає на зміну і перетворення соціально-економічних інститутів не безпосередньо, а опосередковано через техніко-економічні (відносини спеціалізації, кооперації та ін.) і організаційно-економічні (менеджмент, маркетинг та ін.) відносини [14, с.].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Завідувач сектору етносоціальних досліджень Інституту народознавства НАН України, керівник проєктів дослідження процесів сучасної української міграції в країнах перебування І.Марков зазначив, що у підготовці законодавчих документів рівня Концепції навіть провідні фахівці плутаються в розумінні змісту та ієрархії термінів, що складають структуру поняття «концепція». До прикладу, «стратегічні напрями реалізації державної міграційної політики» трактуються як її механізми. І, навпаки, короткі абстрактні декларації не можуть вважатися «основними механізмами реалізації державної міграційної політики...» [7]. Разом із тим, в Концепції державної міграційної політики прийнятої 30 травня 2011 р. проведення комплексних наукових досліджень, пов'язаних із міграційними процесами, прогнозуванням їх тенденцій і наслідків для всіх сфер суспільного життя визнається стратегічним напрямом державної міграційної політики України [11]. Таким чином, запропонована методологічна база вивчення процесу міжнародної трудової міграції, етапи якого є компонентами світової трудової міграційної системи в подальшому сприятиме виробленню більшою мірою методологічно обґрунтованих пропозицій щодо поліпшення міграційної політики в країні загалом.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Алексеев П.В., Панин А.В.. Философия: учебник. [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://polbu.ru/alekseev_philosophy/>
2. Аскин Я.Ф. "К вопросу о категориях детерминизма" // "Современный детерминизм и наука". Т. 1. Новосибирск, 1975. С. 44 – 45
3. Бердяев Н.А. О назначении человека. М.:, 1993
4. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.1 / Редкол.:... С.В.Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000.
5. Кальман О.Г., Христич І.О. Правова статистика: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти. — Харків: Право, 2004. - 304 с.
6. Климко Г. Н., Нестеренко В. П., Канищенко Л. О., Чухно А. А. Основы экономической теории: политекономический аспект: Підруч. для студ. екон. спец. вищ. закл. осв. / Григорій Никифорович Климко (ред.), Василь Павлович Нестеренко (ред.). -2. вид., перероб. і доп. — К.: Вища школа, 1999. - 743 с.
7. Концепція міграційної політики України: гол у власні ворота. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <<http://www.radiosvoboda.org/content/article/24332368.html>>
8. Коуз Р. Фирма, рынок и право. Пер. с англ. Б. Пинскера М.: "Дело ЛТД" при участии изд-ва "Catallaxy", 1993, - 192.
9. Рязанов В.Т. Экономическое развитие России. Реформы и российское хозяйство в XIX-XX вв. – М., 1998.
10. Социальное рыночное хозяйство. Теория и этика экономического порядка в России и Германии. Спб.: Экономическая школа, 1999.
11. Указ Президента України від 30 травня 2011 року № 622/2011 Про Концепцію державної міграційної політики. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <<http://www.president.gov.ua/documents/13642.html>>
12. Форд Г. Моя жизнь, мои достижения. М. 1993.
13. Фролов С.С. Социология. И-во: Гардарики ISBN: 5-82297-0007-7 2000. 217 с. <http://review3d.ru/frolov-s-s-sociologiya>
14. Экономическая теория, Учебник для вузов С. В. Мочерный, В. Н. Некрасов, В. Н. Овчинников, В. В. Секретарюк. 2000 [Електронний

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

ресурс] // Режим доступа: <<http://ekonomy.info/2009-01-16-17-03-26/57-2009-01-19-20-41-50.html?start=2>

15. Ярмиш Н.М. Автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Н.М. Ярмиш; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. — Х., 2003. — 40 с. — укр.
16. Knight Frank H., The Ethics of Competition, 2nd ed., N. Y.: Harper & Bros., 1936, p. 32
17. Kuper A. The social science encyclopedia. L., 1989., p. 369
18. Mundell, R.A. (1957) "International Trade and Factor Mobility". American Economic Review 47: pp.321-355.

РЕЗЮМЕ

В статті запропонована методологічна база дослідження системи міжнародної трудової міграції, вузли (точки біфуркації) якої є етапами процесу міжкраїнного обміну робочою силою.

Ключові слова: міжнародна трудова міграція, детермінізм, каузальний зв'язок, системний підхід, причина, умова.

РЕЗЮМЕ

В статье предложена методологическая база исследования системы международной трудовой миграции, узлы (точки бифуркации) которой являются этапами процесса междустранового обмена рабочей силой.

Ключевые слова: международная трудовая миграция, детерменизм, каузальная связь, системный подход, причина, условия.

SUMMARY.

The methodological base of research of the system of international labour migration, knots (points of bifurcation) of that are the stages of process of international exchange by labour force, is offered in the article.

Keywords: international labour migration, determinism, causal connection, approach of the systems, reason, condition.

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ФРАНЧАЙЗИНГА В УКРАИНЕ КАК СОСТАВЛЯЮЩЕЙ МЕЖДУНАРОДНОГО МЕНЕДЖМЕНТА

Гурова В.А., к.э.н., доцент кафедры менеджмент, ДонНУ.

Актуальность темы исследования. С каждым днем предложения франчайзинга на украинском рынке становятся все более разнообразными, возникают новые области, новые технологии. Расширяется также ценовой диапазон франшиз. Появляются и дешевые франшизы бытовых услуг или проката, и дорогие франшизы производства [2].

Договора франчайзинга заключаются в Украине с середины 90-х гг., сегодня в стране работает свыше 380 франчайзеров. Возникают устойчивые украинские франчайзинговые сети в тех областях, в которых зарубежные аналоги или не работают по франчайзингу, или работают по некоторым иным принципам [1].

Изложение основных положений. Франчайзинг в Украине стремительно развивается. Безусловным лидером является торговля, которая охватывает 36% областей задействованных во франчайзинге, в торговле же задействованы большинство брендов (61%), и именно торговлей занимается большинство франчайзеров (58%). Этот сегмент показал положительную динамику по всем показателям, включая сокращение "виртуальных франчайзеров". Незначительные показатели роста можно объяснить определенной насыщенностью этого сегмента, который сокращает пространство для развития. Но несмотря на это, рост количества торговых точек составляет 101%. В этом сегменте зафиксирован наиболее быстрый рост количества франчайзеров (на 34%).

По данным Международной ассоциации франчайзинга, средняя рентабельность инвестиций за первые 10 лет работы обычных независимых предприятий составляет около 300%. Для компаний же, работающих в рамках франчайзинговых соглашений, – более 600%. Из всех вновь созданных в мире независимых компаний в течение 3-х лет в среднем около 90% прекращают свое существование, в то время как для франчайзинговых компаний доля банкротов в первые 3 года составляет менее 10%. В целом, за последние пять лет в мире менее 8% франчайзинговых предприятий оказались нежизнеспособными.

Если во всем мире франчайзинг уже давно стал неотъемлемым атрибутом экономики (по оценкам экспертов, в развитых странах мира более 40% всех продаж осуществляется через франчайзинговые сети), то в Украине эта бизнес-технология только начинает находить своих единомышленников. Активно развивается внутренний франчайзинг, представляющий собой достаточно специфический тандем зарубежных франчайзинговых технологий и отечественных подходов к ведению бизнеса.

Большинство зарубежных компаний все еще предпочитает обеспечивать присутствие на украинском рынке собственными силами, вкладывая значительные средства в новое строительство и приобретая функционирующие объекты (как правило, торговой недвижимости), или выступая арендатором соответствующих помещений. Однако в последние годы международные компании начинают проявлять значительный интерес к сотрудничеству с украинскими партнерами на основе франчайзинга, при котором большая часть капитальных затрат осуществляется местной стороной. Отечественные бизнесмены со своей стороны также приходят к осознанию всех преимуществ использования известной торговой марки и отработанной технологии ведения бизнеса международными компаниями.

В целом, франчайзинг, как составляющая экономики Украины, находится на начальном этапе развития. По данным Ассоциации франчайзинга Украины, в нашей стране на сегодняшний день функционирует более 100 франчайзинговых сетей (для сравнения: в США их количество составляет более 1500, во Франции - более 750, в Польше – около 140) [5]. И хотя успешные примеры использования франчайзинга в Украине остаются достаточно редкими, в последние несколько лет их количество начало постепенно увеличиваться.

В то же время эксперты отмечают, что развитие франчайзинга в Украине сдерживается целым рядом факторов, основными из которых являются: несовершенство законодательной базы, отсутствие у отечественных предпринимателей опыта работы в рамках франчайзинга, недобросовестное отношение к выполнению договорных обязательств и чужой интеллектуальной собственности, низкий уровень развития банковского кредитования и др.

На сегодняшний день 81,1% франчайзинговых предприятий США относятся к франчайзингу бизнес - формата, 18,9% – к франчайзингу товара. В предприятиях первого типа задействовано 79,5% служащих, второго – 20,5% служащих от общего числа в сфере франчайзинга.

Наибольшую экспансию на территории США франчайзинг проявил в сфере общественного питания:

- 56,3% от общего числа ресторанов быстрого обслуживания – работают по франчайзингу;
- 14,2% – предприятий по продаже продуктов питания;
- 13,1% – ресторанов полного сервиса;
- 18,2% предприятий гостиничного бизнеса развиваются по системе франчайзинга.
- В сфере услуг:
- 4,9% – предприятий, предлагающих авто-услуги;
- 3,3% – бизнес услуги;
- 1,5% – услуги на рынке недвижимости;
- 0,9% – персональные услуги [2].